

У ПОТРАЗИ ЗА „ДРУГИМ ТЕЛОМ” И ДРУГИМ ВРЕМЕНОМ

Како је необично створење човек, који као да је у сталној потрази за неким својим „другим телом”, другим временом и простором. Зашто је тако незадовољан својим „првим телом”, временом и местом, земљом и народом у коме се родио? Шта човек, заправо, тражи, јурећи за својом Сенком, својим *Анимусом* и *Анимом*, својим другим *Ја*, (назовимо га са Јунгом, Сопство)?

Међу оваквим људима - а можда су сви људи на овој тужној, загонетној, прелепој планети Земљи, такви трагаоци за изгубљеним временом и телом, за нечим што и не знају када су и зашто изгубили – ствараоци у разним областима културе (останимо у уметности), постају неки смешни, тужни, опасни Дон Кихоти, Минхаузени, Фаусти, Холанђани луталице. Није ли наш Милорад Павић један од њих!

Као да је све почело од Павића, у потрази за временом. „Хазарски речник” истражује необичан народ Хазара – сви смо помало Хазари, мешавина Монгола, Јевреја, хришћана и мухамеданаца – а могао је узети наш писац и народ Бербера или Баска, са њиховим необичним покретом и језиком. У роману „Предео сликан чајем” (писао сам о томе), као да смо Алиса у земљи чуда. Оригинална, словенска фантастика у романима и причама Милорада Павића (изврсна је прича „Руски хрт”) не зна за време, и када тако пише Павић, он није у потрази за временом. Добра фантастика у свима народима света увек је била ванвременска, ванпросторна, алогично-хиперлогична, аморално-хиперморална; све, као у ретком, а богатом сну, кога нису могли ни Сумерци, а ни К. Г. Јунг да до краја, гатањем одбајају. Милораду Павићу није ни потребно

да сања, када он будан сања; сличан би у томе могао да буде мистичару (*homo mysticos* је, по Ериху Нојману, још један човеков архетип), па и несвакодневном психотичару. Али, за разлику од свих, њему сличних побратима, Милорад Павић, као сви велики ствараоци, у стању је да пренесе свој свет фантастике у слова, у писану реч.

Постепено, уз неминовна понављања у својим новим романима, Милорад Павић, да ли то зна или само слути, претвара вештином најбољих средњовековних алхемичара, и слово и реч у *Λοῖος* (са почетка Јовановог Јеванђеља), па тако и реч и слово морају да се пишу, када говоримо о Павићевом стварању, великим знаком.

Павићево писање – време је у безвремену или ритам смењивања времена и оног познатог: нема више времена! Или, то је време, пише Павић, за које је потребно Време.

Да се осврнемо кратко на Павићеву књигу „Последња љубав у Цариграду”. Да је Милорад Павић неки осредњи писац, могао је да пронађе у аналима оног времена или да измисли, неку „последњу љубав” лепе Византинке из Цариграда и лепог Византинца, уочи пропаст Цариграда, чак и нешто бизарнију љубав лепог Турчина са лепом, последњом цариградском хришћанком. Уместо тако привлачне осредњости казивања, Павић трчи за Тајном гатања¹ (ето, опет гатање!) из шпила од 22 карте, названих *шарош*, још од времена старог Египта. У картама из Павићевог чаробног шпила, дефилију пред нашим отвореним очима – обично су нам очи затворене, а и када су отворене, ми гледамо, а не видимо – све што је у нама људско (збиља, *одвећ људско*, како рече генијални Ниче). Све су праслике вечно људског у нама, око нас, (да ли и ван нас) стално присутне, са свима њима смо блиски, како и не би, када су ту, у тајанственим картама и *Цар*, и *Жрец*, и *Пусишњак*, и *Љубавник*, и *Баво*, и *Правда*, и *Смрт*, и *Месечина*.

Узгред, све је више доказа да је пре патријархата постојао матријархат, јер су откривени култови Месеца – чудо невиђено – пре култа Сунцу (а можда су постојали истовремено?!), а онда, са Месецом и култ жене, изгледа, старије од мушкарца, насупротив Библији; није ли то онда Адам изашао из Еве, као што свако ново-рођенче излази из велике материце Живота, из *Велике Мајке*?

Мада велики ствараоци немају узоре, још мање талентоване подражаваоце – откуд се неко може угледати на Достојевског (чак и збиља обдарени Леонид Леонов у „Лопову”), или на Чехова, од сликара – на Ван Гога... Усудио сам се, у ранијим приказима Павићевих књига, да га

¹ Близу му је магија, овој митологија а и религија

ставим близу Гогоља и Булгакова, философа Бергсона (због појма времена), а ево, када говорим о роману „Последња љубав у Цариграду”, сетио сам се засигурно најбољег романа Хермана Хесеа „Игра стаклених перли”.

И када су неки књижевни критичари помислили да Павићев радознао дух почиње да слаби (ја нисам био међу оваквим предвиђачима) распаљила се, у Павићевој стваралачкој реторци, страсно ојачана потреба, за „другим телом” (какав је наслов Павићеве новије књиге). Подсећам да философски геније Серена Кјеркегора, очајање није сматрао једним од седам хришћанских грехова, већ је сâм, страсно-очајно узвикивао: Очајавајте! Наравно да је то препоручивао аристократији хришћанског духа, да би се, очајавајући, приближили Христу. Ова потреба је, самтрам, најважнији задатак човека, ако је он дете Божије, а не само „природан човек”.

Шта је „друго тело”, каква је то нова-стара загонетка? Можда је то „астрално тело” које се, за човека невидљиво, одваја од њега у изузетним животним приликама: у сну, или, када смо тик пред вратима смрти, у мистичким стањима, у екстази стваралачког чина? И да, и не! Да, ако је такво астрално тело привид оног правог Другог тела. За доживљајне опитне хришћане – то је Христово Друго тело.

Милорад Павић је на својој Месецом посребљеној стваралачкој стази, која почиње пребогатим паганством, преко иронично-духовитих путања фантастике средњег периода стварања, забраздио (у смислу да је при орању плугом захватио туђу њиву – овога пута њиву хришћанске мистике) у хришћанску Тајну Другог Христовог Тела.

Ако још и нисмо овладали „мистеријом Христа”, још једном нас Милорад Павић (или, само његов јунак из романа?) запрепашћује поруком: „Христос нас својим примером учи: Погледајте, можете то и ви, ако идете мојим путем, можете имати оба тела у истоме тренутку”.